ಕಮಲಾ ಸಂಪಳ್ಳಿ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವೀರವನಿತೆಯರ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ

ಮಹಾತ್ಮರಿಂದಲೇ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರೇರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಎನ್ನುವುದು ಸಂಗ್ರಾಮದ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. "ಈ ಮಾಂತ್ರಿಕನ ಮಾತಿನಿಂದ ನಾವು ಮರುಳಾದೆವು, ಆ ಮಹಾತ್ಮ ನಮ್ಮಿಂದ ಯೋಚಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾನೆ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಈ ವೀರವನಿತೆಯರು. ಭಾರತೀಯ ವನಿತೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಮೂಡಿಸಿದವರು ಮಹಾತ್ಮರೇ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಇಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತಾದುದಕ್ಕೆ, ಹೆಣ್ಣಿನ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗಿದ್ದ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಕಾರಣ.

ಗೃಹಕೃತ್ಯದಲ್ಲೇ ಇಡೀ ಜೀವನವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಡಿ, ನಿಮ್ಮ ಜೀವನದ ಗುರಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ ಮಹಾತ್ಮರ ಮಾತು ಪ್ರತಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಾಟಿತು. ಸ್ವತಂತ್ರವೆಂದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವುದು ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಗತಿಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸತ್ಯ ಸಾರಾಂಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನಷ್ಟೇ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವಿದೆ ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ದೇಶಸೇವೆಗೆ, ಸಂಗ್ರಾಮದ ಚಳವಳಿಗೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರು ಒಂದೇ. ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಮಹಿಳೆಯರು ಹೊರಡುವುದೇ ಎಂದು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಹೀಗೆಂದರು ಗಾಂಧಿ : 'ಬುದ್ಧಿರ್ಯಸ್ಯ ಬಲಂ ತಸ್ಯ'. ಬುದ್ಧಿವಂತನೇ ಶಕ್ತಿವಂತನು. ಮನೋಬಲ ಎಲ್ಲಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ, ಸತ್ವವಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವರಕ್ಷಿತೆ, ಪರಾವಲಂಬಿಯಲ್ಲ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ನನ್ನ ತತ್ವವಾದ ಅಹಿಂಸಾ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಪಾತ್ರವಿದೆ" ಎಂದು ವನಿತೆಯರನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿದರು.

ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ ದುರ್ಬಲರ ಅಸ್ತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ತಪ್ಪು. ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ನಿಲ್ಲಲು ದೃಢತೆ ಬೇಕು. ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ, ತಾಳ್ಮೆ, ಕಷ್ಟ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ನಿಸ್ವಾರ್ಥತೆ ಬೇಕು, ಇಂತಹ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬಲಹೀನರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶಕ್ತಿವಂತರೇ ದೇಶದ ಬಂಧನ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಬೇಕಾದರೂ, ನಾನು ಹೇಳುವ ಮಾರ್ಗ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಮತ್ತು ಬಲಿದಾನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಸ್ತ್ರ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರು ಮಹಾತ್ಮರು. ಅವರ ಮುನ್ನಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಮುನ್ನಡೆಯ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಡೆಯಾಗಿರುವುದು ಮಹಿಳೆಯರ ಅಂದಿನ ಹೀನ ಸ್ಥಿತಿ. ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಿಬ್ಬರೂ ಸಾಧನೆಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯಕರೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ತನಕ ದಾರಿ ದುರ್ಗಮವೇ.

ಭಾರತಮಾತೆಯನ್ನು ದಾಸ್ಯದಿಂದ ಬಿಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ದೀನದಲಿತರ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಉದ್ಧಾರ

ವನ್ನು ಧ್ಯೇಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯರಿಗಿದ್ದ ತೊಂದರೆ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಮೋಚನೆ ಯಾದ ಹೊರತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು.ರಾಜಕುಮಾರಿ ಅಮೃತ್ ಕೌರ್, ಸುಚೇತಾಕೃಪಲಾನಿಯವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ, "ಬಾಪು ಪಿತೃವರ್ಯರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮಾತೃ ಸದೃಶರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಮಾತೃಪ್ರೇಮದ ವಿಶಾಲ ಸಾಗರದ ವೈಶಾಲ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರೇಮ ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳ ಪಾಶದಲ್ಲಿ ಭಯ ಅಂಜಿಕೆಗಳು ಮಾಯವಾದವು."

ಮಹಾತ್ಮರ ಸತ್ಯಶೋಧನೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಹೆಣ್ಣು ಎಚ್ಚೆತ್ತಳು. ಗೃಹಿಣಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಮಾಜಸೇವಾ, ದೇಶಸೇವಾ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದಳು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಜನ್ಮಭೂಮಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರತಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡೂ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿದ್ದೂ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸವೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅರಿತೂ ಸುಮ್ಮನೆ ಅವಳಿಂದ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಕೂರಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ತನ್ನ ಅಹಿಂಸಾ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದ ಮಹಾತ್ಮರ ಅಭೀಷ್ಟ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೆಳೆಯಿತು. ಹೆಣ್ಣು ಸಮಯ ಸಂಜೀವಿನಿಯಾದಳು, ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದಳು, ಸಿಂಹಿಣಿಯಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರತ್ತ ಘರ್ಜಿಸಿದಳು. ತಾಯಿ ತಂದೆ ಗಂಡ ಮಕ್ಕಳು ಬಂಧು ಬಳಗ ಸುಖ ಜೀವನವನ್ನು ತೊರೆದು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಜೈಲುವಾಸ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಇಂತಹ ದೇಶಭಕ್ತಿಗೆ ಮಹಾತ್ಮರ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತು ಸತ್ಯ. ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಮಹಾತ್ಮರು ತಾವಾಗಿ ಕರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಾಗ ಮಹಾತ್ಮರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಶಂಕಿಸಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಕಮಲಾದೇವಿ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನೇ ಹೀಗೆ ಕೇಳಿದರು: "ನೀವೇಕೆ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕರೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ ? ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯವಾದ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವಲ್ಲವೇ ? ಈ ಸಮಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಹಿಳೆಯರು ಮತ್ತೇನು ಮಾಡಬಲ್ಲರು?" ಇದಕ್ಕೆ ಮಹಾತ್ಮರ ಉತ್ತರವಿದು; "ನಿಮ್ಮ ಸಹೋದರಿಯರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಿಮಗೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು."

ಈ ಮಾತಿನ ಸತ್ಯಾಂಶದ ಫಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಮನೆಯ ಹೊಸಿಲಿನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಾರದವರು, ಪರದೆ ಧರಿಸಿ ಒಳಗೆ ಕೂತವರು, ಓದುಬರಹ ಬಾರದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹೆಂಗಸರು, ವಿದ್ಯಾವಂತ ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಅಗಣಿತವಾಗಿ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮಹಿಳೆಯರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡರು.ಕರನಿರಾಕರಣ ಚಳವಳಿ ವಿದೇಶೀವಸ್ತ್ರ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ಪಾನನಿರೋಧ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ ಮುಂತಾದ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಹಾತ್ಮರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇತ್ತು. ಮಹಾತ್ಮರ ಆದೇಶದಂತೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ವೀರವನಿತೆಯರು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸಿದರು.

ಮಹಾತ್ಮರಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅಂದಿನ ದೇಶಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವವಾಗಿ ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಲು ಪ್ರೇರೇಪಣೆಯಾಯಿತು. ಮನೆಯ ವಾತಾವರಣವೂ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಜೈಲಿಗೆ ಹಾಕಿದಾಗ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಚಳವಳಿಯ ಚುರುಕು ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಮಹಿಳೆಯರು ಹೊರತಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸೇವೆಗೆ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಸೇವಾ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದುದು ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಧುಮುಕಲು ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಮುಖಂಡರಾದ ಡಾ|| ಹರ್ಡೀಕರ್, ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ್, ಕರಮರ್‌ಕರ್, ಕಬ್ಬೂರರು, ಗಂಗಾಧರ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಕೌಜಲಗಿ, ರಂಗನಾಥ ದಿವಾಕರರು, ಸದಾಶಿವರಾಯರು, ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯನವರು, ಸಿ. ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರಿ, ಟಿ. ಪ್ರಕಾಶಂ ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಮಹಿಳಾ ಮುಖಂಡರಾದ ಉಮಾಬಾಯಿ ಕುಂದಾಪುರ, ಕಮಲಾದೇವಿ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ಕೃಷ್ಣಬಾಯಿ ಪಂಜಿಕರ್, ರಮಾಬಾಯಿ ಯಾಳಗಿ, ನಾಗಮ್ಮ

ಪಾಟೀಲ, ಲೀಲಾವತಿ ಮಾಗಡಿ, ಯಶೋಧರಮ್ಮ ದಾಸಪ್ಪ ಮುಂತಾದವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಯಿತು.

ಗಂಡನು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹಬ್ಬದೂಟ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಲು ಮನಸ್ಸು ಬರುವುದೇ ? ಅವರೊಡನೆ ನಾವೂ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ತಾನಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಗೌರಮ್ಮನವರ ಮಾತು, ಮದುವೆಯಾದ ಮೊದಲ ವರ್ಷ. ಗೌರಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ತೌರೂರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಪತಿಯು ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದಾಗ ನನಗೂ ಸೆರವಾಸವೇ ಹಬ್ಬಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ತೋರಿತು ಎಂಬ ಭಾಗೀರತಮ್ಮನವರ ಮಾತು, ಮನೆಯ ವಾತಾವರಣ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಿತು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿವೆ. ಕಾಮಾಕ್ಷಮ್ಮನವರಂತಹ ವಿದ್ಯಾವಂತ ತರುಣಿಯರು ವೀರವನಿತೆಯರ ಭಾಷಣಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದೆವು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಉಮಾಬಾಯಿ ಕುಂದಾಪುರರವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿಯೇ ನಾವೇಕೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೀಗೆ ಕುಳಿತಿರುವುದು ? ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಸೇವೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಬಿಸಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಲು ಬಯಸಿ ಬಂದರು.

ಉಮಾಬಾಯಿ ಕುಂದಾಪುರರವರು ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತು ಸುಭಾಸ್‌ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್‌ರವರಿಂದ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಮರಣ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಚಳವಳಿಗೆ ಧುಮುಕಿದರು. ಅನಂತರ ಡಾ|| ಹರ್ಡೀಕರ್‌ರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಭಗಿನಿ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖರಾದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿದ ಕರಮರಕರ್‌ರವರ ಪತ್ನಿ ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಆಂದೋಲನ ಸೇರಿದ್ದು ೧೯೩೦ರ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಅನಂತರ ರಂಗನಾಥ ದಿವಾಕರ, ಕೃಷ್ಣಾಬಾಯಿ ಪಂಜಿಕರ್ ಮುಂತಾದವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿತರಾದರು. ಲೀಲಾವತಿ ಮಾಗಡಿಯವರು ತಮ್ಮ ತಾಯಿ ನಾಗಮ್ಮನವರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡರು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಹರಿಜನ ಬಾಲಕಾಶ್ರಮದ ಸೇವೆಯು ದೇಶಸೇವೆಗೆ ಮಾರ್ಗ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಜೈಲುಜೀವನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಚಾರಗಳ ಮಂಥನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು.

ಮಹಿಳೆಯ ಕೆಲಸ ಗೃಹಿಣಿಯಾಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದ ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಜೋಯಿಸ್‌ರವರ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸಿ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಕರೆಕೊಟ್ಟವರು ತಗಡೂರು ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರು. ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು, ಚಳವಳಿಗೆ ಸೇರಕೂಡದೆಂದು ಪತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸುಬ್ಬಮ್ಮನವರಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅರಿವಾಗಿ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಒಬ್ಬರೆಂಬ ಕಟುಸತ್ಯದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಚಳವಳಿಯ ಮುಖಂಡರೇ ಆದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬುಡ ಕತ್ತರಿಸಲು ಪಣತೊಟ್ಟರು. ಬಾಲವಿಧವೆಯರಾದ ಮಹಾದೇವಿ ತಾಯಿ, ಕೃಷ್ಣಾಬಾಯಿ ಇಂತಹ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟು, ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸಿ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರು.

ಮದುವೆಯಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿಯರಂತೆ ಇರಲು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಭಾವತಿದೇವಿ, ಸುನಂದಮ್ಮ ಇವರುಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬರುವವರೆಗೂ ಸುಖಜೀವನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಪತಿಯ ಕಷ್ಟದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಇವರ ಇಚ್ಛೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆಮಾಡಿತು. ಗಂಡಸರು ಬಂಧಿಯಾದಾಗ ಅಥವಾ ಭೂಗತರಾಗಿ ತಲೆ ಮರೆಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತರಾದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಸಾಹಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೀತಮ್ಮ, ದೇವಕ್ಕ ಇವರಂತಹ ಸಮಾಜಸೇವಾಕರ್ತರು ಮಹಾತ್ಮರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಪ್ರಗತಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಧ್ವಜವನ್ನು ಏರಿಸಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗೂ ಸರ್ಕಾರ ಅಡ್ಡಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಧಾರಣಾ ಮಾರ್ಗವೇ ಹಿತವೆನಿಸಿದ್ದ ಎಂ. ಆರ್. ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ, ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಇವರುಗಳಿಗೆ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಯ ಅಗತ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಿಕೆಯರನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿ ಚಳವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತರು.

ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಅರುಣಾ, ಕಮಲಾದೇವಿ, ಸುಶೀಲಾ ನಯ್ಯಾರ್, ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತ್, ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯ್ಡು ಮುಂತಾದವರು ಕಸ್ತೂರಿಬಾ ಅವರ ಆದರ್ಶದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಆಂದೋಲನದ ನಾಯಕಿಯರಾದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕನ ಛಾವಟಿಯ ಏಟನ್ನು ತಿಂದ ಸರಸ್ವತಿ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗಿಯಿಂದಲೇ ಚಳವಳಿಯ ಛಲ ಹಿಡಿಯಲು ಕಾರಣ ಆಕೆಯ ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ಘಟನೆ.

ಖಾದಿ ಪ್ರಸಾರ ಮತ್ತು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯಲ್ಲೂ ಮಹಿಳೆಯ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಮಹಾತ್ಮರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.